

A HUSZONNEGYEDIK ÓRA UTÁN

Magyar expedíció a jogurok között

A HUSZONNEGYEDIK ÓRA UTÁN

Magyar expedíció a jogurok között

ÍRTÁK:

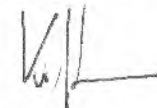
DR. KISZELY ISTVÁN
antropológus, az expedíció vezetője

DR. CEY-BERT GYULA
gasztronómus, vallástörténész (Bangkok)

DR. CSANG REI
zenetörténész és népzene kutató (Peking)

Botos Lászlókkal

1988. évi.

*Az észak-amerikai magyarok által fizetett
1988-as évi expedíció első beszámolója*

Kiadó:
POLYÁK ISTVÁN

Köszönettel tartozunk mindazoknak, akik kisebb vagy nagyobb összeggel segítették kutatóútunkat. E segítség nélkül a jogur nép elveszett volna örökre anélkül, hogy megismerhettük volna. Pedig a magyarság legkeletibb rokonai ők, akiktől a legtisztább ismereteket meríthettük őstörténetünket illetően.

A szerző

Külső borító:
Dr. Kiszely István egy legrégebbi Jaloga-családból
származó jogur rokonunkkal.

A KEZDET

Szeretet, hála és elismerés mindazoknak a nemes lelkű magyaroknak, akik a II. Nagy Szittya Történelmi Világkongresszus keretében Polyák István vezetésével megalakult KŐRÖSI CSOMA SÁNDOR TUDOMÁNYOS ALAP létrehozását adománnyal biztosították. Ezzel a lépéssel elindult egy szellemi kibontakozás, mely lehetővé tette az első magyar expedíciót a Jogurok földjére 1988. augusztusában.

Csodálattal adózunk dr. Kiszely István világhírű magyar antropológusnak, az expedíció vezetőjének, hogy a magyarral rokon Jogur nép ismeretét a feledésbe merüléstől mentette meg az utókor számára. A megindult tudományos munka felbecsülhetetlen érték a magyar eredetkutatásban az áltáji népek történelmében és a Föld népeinek ismeretében. Éppen ezért felhívjuk az olvasók figyelmét, hogy csatlakozzanak, legyenek láncszemei ennek a világot átfogó magyar együttműködésnek és nyújtsanak rendszeres anyagi és erkölcsi támogatást a tudományos alaphoz.

Külön elismeréssel és köszönettel tartozunk a Kínai Népköztársaság kormányának, hogy elősegítette a kutatást és teljes mozgási szabadságot biztosított dr. Kiszely Istvánnak egész Kína területére.

Tisztelettel

Molnár Lajos
A II. Nagy Szittya Történelmi
Világkongresszus elnöke

Kérjük a további kutatási munkához való anyagi hozzájárulást beküldeni az alábbi címre:

KŐRÖSI CSOMA SÁNDOR TUDOMÁNYOS ALAP
45 Backus Avenue, Danbury, Conn. 06810

Hármas honfoglalás

Ez év augusztusában harmadik alkalommal járt magyar expedíció Kína területén, hogy a magyarok legtávolabbi — legkeletibb — „rokoni” között elődeinek életmódjáról, testalkatának összetevőiről, nyelvének elemeiről, szokásairól, étkezéséről, népzenejéről, népmeséiről, hitvilágáról stb. adatokat gyűjtsön ahhoz, hogy igaz őstörténetünket egyszer majd a tényadatok alapján meg lehessen írni.

Az expedíció anyagi fedezetéről ezúttal az Észak-Amerikában élő magyarok gondoskodtak, Magyarországról egyedül a MALÉV nyújtott támogatást. A szűkreszabott és későn megérkezett anyagi lehetőségek nem adtak módot arra, hogy ebben az évben a végzett munkánkról dokumentum értékű filmet készítsünk, pedig olyan területre jutottunk be, ahol európai ember — eddigi tudásunk szerint — a közelmúltban még nem járt.

Az expedícióban hárman vettünk részt: dr. Kiszely István antropológus Budapestről, dr. Cey-Bert Gyula gasztronómus és vallástörténész Bangkokból és Csang Rei Budapesten Zeneakadémiát végzett népzene-kutató Pekíngből. A terepre való kiszállás előtt Pekíngben felkerestük Csen Zongcsen török nyelvész professzort, a Kínai Társadalomtudományi Akadémia Nemzetiségi Intézetének vezetőjét, aki éppen kiadásra készíti elő a legkorábbi kínai történetíróknál (Szuó, i.e. II. század; Szumacsien, i.e. I. század) előforduló hun és török szavakat. Szinte az összes hun és őtörök szónak magyar értelme is van — magyarul is megérthető —, részben, mert azok a mai török nyelvben is megvannak, részben, mert egy olyan ősi nyelvből származnak, amelyből a magyarok elődei is merítettek (es tenri = ősiszten, utód, szűz, odu stb.). Úgyancsak ebben az intézetben készül a török nyelvben a kínai nyelvből származó szavak jegyzéke, e szavak jelentős része úgyszintén magyarul is érthető (gyöngy, könyv, méz stb.).

Az expedíció ügyeit Kanszu Tartomány Népeinek Külföldi Népekkel való Baráti Társasága vállalta magára Lanzhouban, a kutatott terület tartományi székhelyén. Itt kapták meg az expedíció tagjai a belső zárt területekhez szükséges útvonalenge-

délyeket. Terepjáró gépkocsit és helyi vezetőt Csangje (Zhangye) megyeközpontban béreltünk.

Hogy az expedíció kutatási célját más is megérthesse, fussuk át röviden a jogur (mai kínai néven: sara-yüku, „sárga-ujgur”) nép történetét annál is inkább, mivel ezt a történetet csak most sikerült tisztáznunk.

Az időszámításunk előtti III. század és az időszámításunk szerinti I. század közötti időben a mai Kína északi és északnyugati területén sok, zömében török nyelvet beszélő nép élt. A kínai források e népeket összefoglaló néven *tingling*eknek és *hunok*nak (hsziungnüknek) nevezték. (Itt megemlíthetjük, hogy Konfuciusz, Kung Csiu i.e. VI-V. században a hsziungnukat — „hunokat” — *senjün* (csenjün) néven említette.) Az időszámításunk szerinti első század végén a nagyrészt török nyelvet beszélő hunok egy része Közép-Ázsia felé vonult, más része a mai Dunhuang (Tunhuang) környékén telepedett le. A tinglingek — mondhatnánk „6-törökök” — lassan dél felé, a hunok helyébe húzódtak. Az i.sz. IV. században a keleti-tinglingek az Örkhon folyó, a nyugati-tinglingek a Tien San környékén éltek. A kínai források a tinglingeket ekkor *söla, tielö* vagy „magas kocsi népének” („magas szekér népének”) nevezték; ez utóbbiak hat nagycsaládjá közül az egyik neve *plenkh* volt; őket tekintik a mai jogurok őseinek.

A kínai források i.sz. 552-ben említik először az Altaj-hegység környékén élő népeket *törökök*nek. Ebben az időben alakult ki az első nagy türk törzsszövetség, amely hamarosan — 583-ban — fel is bomlott. A tielök nagyrésze ekkor a *hng* vagy keleti törökök uralma alá került, majd más török népekkel közös törzsszövetségben élve már *hojhók*nak nevezte magát. Ahogy ebben az időben szokás volt, a törzsszövetség tagjai gyakran összekaptak és így sűrűn cserélődtek tagjai.

627-ben Buza (Posza) volt a hojhók vezére, aki tízszeres túlerővel szemben győzött és nagy tiszteletet vívott ki magának. A VIII. században a hojhók egy része a mai Csangje és Uve vidékére (mai Kanszu tartomány) költözött. Ezt nevezik a hojhók első honfoglalásának. 744-ben Kanszuban kialakították a hojhók országát. Fővezérük kinalasított néven Kulipelo kagan a kínai Tang kori császárral is szövetségre lépett és a császárnak 757-ben, majd 762-ben hathatós katonai segítséget nyújtott.

840-ben a hojhók országát Ságár (Ságász) ujgur uralkodó

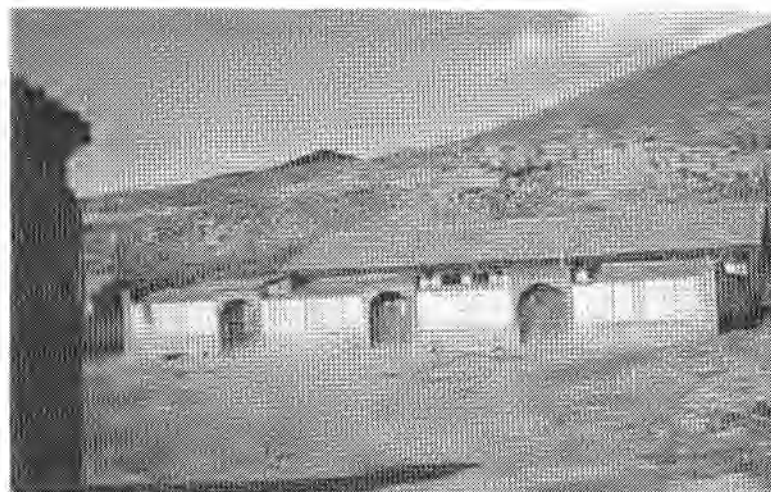

A Csilien-hegységek nyári szállása

foglalta el, majd rövid időre a tibetiek alattvalóivá lettek. 851-ben Sácsó — a mai Dunhuang - területén is letelepedtek, majd Kanszu délebbi részén újra nagy birodalmat alapítottak; ezt nevezik a „második honfoglalásnak”. Akkori nagy kagánjaik nevét csak kínai átírásból ismerjük; Jin, Sünhoa és Funghoa. Közben a kirgizek annyira megerősödtek, hogy a hojhók ősi területére áhítoztak, bár a hojhók nagy tekintélynek örvendtek olyannyira, hogy vezetőjük 1023-ban a Szung császár lányát vette feleségül, 1028-ban a nyugati kirgizek mégis győzelmet arattak fölöttük.

1081-ben nevezik a kínai források először a hojhókat „sárga fejű hojhóknak” — a „sárga” jelző a történészek és más szakemberek között még vita tárgya; vonatkozhatott ruhájukra, hajszí-
nükre, sapkájukra, tartózkodási helyükre vagy akár bármi másra is.

1226-ban Dzsingisz kán egyik nagyvezére Szubotáj (Szugotáj) a Sárga folyó mentéről nyugat felé kényszeríti a „sárga-fejű hojhókat”, majd a mongol kánnal olyan barátságba kerülnek, hogy 1331-ben 500 katonát adnak neki. 1375-ben, majd 1425-ben a kínai Ming uralkodó elfoglalja északi területüket és újra Kanszu tartományba költöznek, mert hagyományaikban élt, hogy ez a terület őspáik földje. Ezt nevezik a harmadik honfoglalásnak.

A téli szállás látképe

1528-ban már ott találjuk őket, ahol ma is élnek. Többször kerülnek ellentétbe a kínai uralkodókkal; így 1644—1661 között többször fellázadnak, mert hajukat nem akarják kínai módon varkocsba fonva hordani. A Csing dinasztia idején a jogur népet — így nevezik ma is magukat — hét törzsre szakították. Szállás-területük Kanszu tartományban van, részben a Csilien-(Mennyei-) hegységben, részben a Góbi sivatagban. Tíz családjukat különböztethetjük meg; Tóthomú, Holang(a), Jalog (Jaloga), Szigmadja, Uga(dija), Pa(gadja), Tun Pagadja, Luo Dija, Jan és Mantai. Utolsó felvirágzásuk 1930-ban volt a két Må uralkodása idején.

A kisebbségi népeket jellemző sors őket is utolérte. 1954. február 20-án megalakult Csangje megyében a Jogur Nemzetiségi Autonóm Járás, megépült új kínai kormányzósági központjuk (fővárosuk) a Csilien-hegységben, a hajdani Vörös Kör pagoda helyén és felépültek más, kínaiak vezette faluközpontjaik is, mint Kanloa, Honom Kol, Katanszu (Minghua) és Lanzhou közelében Hoangcsan. A Jogur Autonóm Területen élők ma kb. 50 000 ember (az 1982-es hivatalos adatok szerint 33 816 ember) közül ma már csak 9 000—10 000 a jogur. A Csilien-hegységi két csoportjuk egyike mongol nyelvű, és testileg is erős mongol keveredést mutat. Nagyobbik részük sajátos ősi török nyelvet beszél. A Csilien-hegységek ma sem településeken laknak; nyári szállásaik

a közel 4000 méter magas fennsíkokon vannak egymástól „emberközelenben”. A hideg beálltával téli szállásaikra vonulnak a völgyekbe és az alacsonyabb fekvésű területekre; itt egymástól nagyobb távolságban téglá- vagy vályogházakban laknak. Állataik (jak, birka, ló stb.) rideg tartásúak, olyan fajták, amelyek a hó alól is kikaparják a táplálékukat.

A Góbi sivatag délnyugati nyúlványában élők tanyasi lakosok; családonként, egymástól távolabb, elszórt településeken élnek. Anyag – téglá – udvartartásaik egy nagyobb család számára elegendők; növénytermesztők és állattartók.

Antropológia

A jogur – amint történetükből megismertük – a legkeletibb török nép Euráziában. Uralkodó embertani formájuk az ázsiai turanid típus (a Kárpát-medencei turáni típus ennek, főleg a környezet és a keveredések hatására létrejött ún. Kárpát-medencei változata). A joguroknak több, elszórt csoportját kerestük fel éppen a biológiai valamint a kulturális-nyelvi keveredés miatt. A Kan Loa-i Jenten- („Marhaszív”) fennsíkon élők nemcsak nyelvükben, de testi alkatukban is mongol keveredésűek. Így arcuk laposabb, járomívei magasabbak és oldalt kiállóbbak, a szemükön a mongolredő kifejezettebb és a fejük rövidebb. Természetesen közöttük is vannak turanid típusúak. Kárpát-medencei megjelenésük ma sem tűnne idegennek.

Jaloga férfi ünnepi ruhában

Egvik énekesünk Minghuából

A Jogur Autonóm Járás közigazgatási központjában főleg az ősi – a Jaloga és a Jan – családok tagjaival vettük fel a kapcsolatot. Közöttük 40–40%-ban voltak „ősi türk” ázsiai turanid és mongol keveredésűek, 20%-ban pedig tibetiek. Viszonylag „tisztá” türk jogur lakosságot Minghua (jogur néven Katanszu) körzetben találtunk. E területen sem a mongol, sem a tibeti jellegek nem voltak gyakoriak, viszont a megszokott turáni jellegek mellett a Góbi sivatag környezeti hatása (szél, erős napsütés stb.) az első pillantásra „mongolidabb” jegyeket kölcsönzött a lakosságnak. De ezek a mongolidabb jellegek csak a legritkább esetekben mutatnak színid vagy dél-mongolid, tehát a kínaiaknál gyakori típusjegyeket. Ha elő is fordultak, ezek oka nyilvánvalóan a kínaiakkal a legújabb időkben való keveredés.

A jogurok antropológiáját összegezve; sokszoros vándorlásuk során keveredtek ugyan a mongolokkal, a tibetiekkel, az újabb időkben pedig a kínaiakkal, hatott rájuk a magashegységi környezet és a Góbi sivatag sajátos éghajlata. Ennek ellenére őrzik ősi türk biológiai jegyeiket. Azon embertípus legkeletibb ágát képviselik, amelynek a legnyugatibb ága a Kárpát-medencében él.

Zene

Nagy emberi nehézségek árán sikertült újabb 5 órányi jó minőségű felvételen zeneanyagot gyűjteni. Szerencsére Csang Rei jól képzett zenekutató, a pekingi Zeneakadémia tanára és a Kínai Kodály Zoltán Társaság elnöke; a magyar népzenet éppoly jól ismeri, mint az ujugurt és a jogurt. Elkészültek a helyszínen a zenei felvételek jegyzőkönyvei: ki az énekes, mi a felvett ének szövege, honnan ismeri a zenét stb., majd az expedíciónk kínai tartózkodása idején elkészültek a kottás leírások is. Ezeknek első nemzetközi bemutatása megtörtént a salzburgi Mozarteum nemzetközi konferenciáján, amely 1988. szeptember 12–18-a között tartotta üléseit. A legnevesebb nemzetközi szakemberek fogják az eredményeket kiértékelni és publikálni.

Érdekes – természetesen nem egyedülálló – megfigyelésünk volt, hogy a fiatalabb jogur generáció ősi nyelvüket kezdi elveszíteni, de énekeiket még ismerik és tovább is adják.

A jogur népdalokat a következőkkel lehet jellemezni:

1. Pentaton, azaz öt hangra épül, nem úgy, mint minden más európai zene – beleértve a finn zenét is –, amely hét hangra

épül. A pentaton zenén belül a zenetörténészek négy csoportot különböztetnek meg; a kínai, a tibeti, a mongol és az ó-török csoportot; a jogur zene éppúgy, mint a magyar népzene az ó-török csoportba tartozik.

2. Quintváltós (ritka esetben előfordul a fordított quint, azaz a quart-váltás is).

3. A végződés —, mint a magyar, mongol és török nyelvben — a súlytalan részekre esnek. A dallam is súlytalanul fejeződik be.

4. A ritmus a jogur zenében éppúgy, mint a magyarban előbb rövid, majd utána hosszabb.

5. Az ütem a jogur és a magyar népdaloknál egyaránt igen változatos.

A jogur és a magyar népdal közötti különbségeknél elmondható, hogy a jogur népdalnál gyakori az előjáték, bár ez néhol csak egészen rövid, szinte felütés-szerű. Amint már említettük, ritkán előfordul a quart-váltás is. Amíg a legtöbb magyar népdal négy soros, a jogur népdal zömében egy- vagy kétsoros. Megemlíthető még, hogy amíg a magyar népdalnál sok a gyors rész, ez a jogur népdalnál viszonylag kevés. E különbségek zömmel azzal magyarázhatók, hogy a magyar népdal fejlettebbnek vehető, mint a jogur; ez főleg az előjátéokra vonatkozik. Amúgy az előjáték leggyakrabban a hegyvidéki csoportok dalainál fordul elő, de a tibeti népeknél is általános. A joguroknál nincsen táncos zene, ha előfordul, ott vagy tibeti vagy mongol hatás mutatható ki. Amíg a tibeti zene „sima” pentaton, addig a mongol zene már pentaton és quintváltós, a joguroké pedig igen sok esetben ereszkedő dallamú is. Ez utóbbi nem minden népdalnál fordul elő.

A jogurok között gyűjtött és már eddig ismert zene lényegében jobban őrzi a legősibb jellegeket, mint pl. az ujugroké, akiknek a zenéjére nagy hatást gyakorolt az arab zene. Amíg Hszincsiang tartományban, ahol az ujugrok élnek a nyelv jobban megmaradt, addig a zenéjük időközben jelentősen megváltozott, bár az ő népdalaikban is előfordulnak még „tiszta” ó-török dallamok.

Többször kellett visszajárnunk ugyanazon emberekhez, hogy énekeltetésükben ne valami fondorlatot sejtessenek, hanem „barátokként” fogadjanak. Végtelen zenei értékek rejlenek még az elszórt tanyavilágban és a hegyi legelőkön, de aligha lesz

ember, akinek lesz ereje oda kijutni dacolva a természeti és emberi körülmények, a munkát nem egyszer lehetetlenné tevő fordulataival.

Érdekes véletlen is közrejátszott egy jogur népdalokat éneklő énekesnő megtalálásánál, 1986-ban Porteleki László és zenekara, az ún. TÉKA együttes Pekingben szerepelt. A hangversenyen részt vett egy 25 éves jogur leány, aki azt mondta, hogy olyanszerű dallamokat, amelyeket a TÉKA együttes énekelt ő is tud. És ekkor egy drámai hangfelvétel készült a pekingi Magyar Nagykövetségen. Porteleki László egy régi magyar népdalt énekelt és a jogur leány azt nagyjából folytatta. Majd a jogur leány kezdett el énekelni és Porteleki László folytatta. Az amatőr hangfelvétel végén a jelenlevők megkérdezték az énekesnő nevét és hovavalóságát. Így az expedíció tagjai megtudták, hogy a leányt Jinxingisznek nevezik, a jogurok legősibb és legismertebb családjához, a Jalogához tartozik és Katanszuban egy tanyán él.

A mai Minghua-heli Lenhoából ki is mentünk a jelzett tanyára, ahol megismertük a leány szüleit és hat testvére közül néhányat. Jinxingisznak csodálatos hangja van és elmondása szerint kb. 300 ősi jogur éneket tud még énekelni. Készült néhány hangfelvétel vele és szeretnénk meghívni egy hónapra Magyarországra, hogy itt — immár jó műszaki feltételek mellett — hangfelvételt, illetve hanglemezt készítsünk az általa ismert énekekről. Ennek természetesen anyagi feltételei vannak, ugyanis jelenleg nincsen senki sem, aki kifizetné útiköltségét.

E kották a jogurok lakta területen a helyszínen készültek.

Az 1. számú jogur népdal címe: száramák. Ez egy leánynév, leginkább így fordítható: virág. A népdalnak tulajdonképpen más címe nincsen, sok hasonló témával foglalkozó éneket neveznek így. A zené is és a szövege is régi jogur. Az énekes a minghuai Gohuaiü. E népdalra jellemző a súlytalan végződés, az olyan ritmus, amelyben a rövid hangot egy hosszú követi; a változatos ütemek nemcsak a fenti népdalban, hanem más jogur dalokban gyakoriak.

A 2. számú jogur népdalt ó-török nyelven Szukisz nevű énekes énekelte Minghuaóban. A népdal arról szól, hogy egy jogur anya elmondja, hogy gyermeke beteg és megkívánt egy érett körtét. Egyik testvére kért egyet a földesúrtól, de az nem adott. Így a fiú lopott, amiért a földesúr nagyon megbüntette. A dallam „nagyjából” quintváltós; az első két ütemben nem pontosan az.

A 3. számú jogur népdal címe: Férfjhez ment a leány. Zorki éneklő mongol nyelven a Kan Loa-i járásban. A népdalban az édesanya és a rokonság szomorú dalt énekel leányának, szinte improvizálás-szerűen. A dallam nem egészen pontosan, de quintváltós.

A 4. számú jogur népdal címe: Gyorsan megy... A jogurok harmadik honfoglalásakor Dunhuan környékéről gyorsan mentek vissza oda, ahol hitük szerint a nap kél és ősapáik éltek. Ott van jó víz, jó fű és jó településre alkalmas hely. E dalban a quintváltás fordított, azaz quartváltás fordul elő. Eddig a zenekutatók úgy vélték, hogy a pentaton zenében a quart-váltás európai hatásnak tudható be; itt azonban minden európai hatás kizárható. E dallamnál a második mondat magasabb, mint az első. E népdalnak rövid előjátéka is van. A dalt a minghuai Szukisz éneklő jogur nyelven.

A jogur zene ismeretében hadd idézzük Bartók Béla írását,

amelyet Adnan Saygun: Béla Bartók's Folk Music Research in Turkey című 1976-ban a magyarországi Akadémiai Kiadónál megjelent kötetének előszavában írt (a szerző Bartók Bélával együtt volt gyűjtőúton 1936-ban a törökországi jürüköknél és kötete elején facsimile-ként jelentette meg Bartók Béla New Yorkban megírt sorait). Ebben az előszóban a következőket olvashatjuk: „Considering the historical fact, that these peoples (Turks and Hungarians) lived near each other 12-15 centuries ago, later moved to rather distant territories, and could not have any intercourse with each other since their separating, it is evident, that this music style must be at least 1500 years old. The fact, that such a statement is possible at all, makes this subject of international importance. For, there is no other instance in the world, as yet known, which gives a possible of such an irrefutable determination of the age of folk music, going back to so many centuries... the relationship between Old Hungarian and Old Turkish folk music goes as far back, as the VIth or VIIth century” (p. VIII). Amúgy Bartók Béla a magyarság „őshazáját” a saját bizonyító eszközeivel mindkét Turkesztán azon területeire helyezte, ahova csodaszarvas-mondánk is vezet.

Kodály Zoltán *A magyar népzene* (Budapest, 1969. pp. 11 és 37) című kötetében, pedig így írt: „A finnugor népek közül egyedül a finn nép rendelkezik gazdag zenei gyűjteményekkel. Zenéje azonban annyira távol áll a magyartól, hogy eddig lényeges egyezéseket kimutatni nem sikerült... A magyarság ma a legszélső idehajlott ága a nagy ázsiai zenekultúra évezredes fájának, mely Kínától Közép-Ázsián át a Fekete-tengerig lakó különböző népek lelkében gyökerezik.”

Népviselet

A népviselet — e fogalom élő jelentésében — nem tanulmányozható már a joguroknál. Nyelvük és régi szervezottségük eltűnésével eltűnt színes viseletük is. A velük való közelebbi kapcsolat után sokuknál előkerültek régi öltözékeik és családi ékszereik — ez utóbbiak között 500-600 éves múzeális tárgyak is voltak. Népviseletük egészében mongol hatást mutat.

A nők pörge kemény és magas kalapja a pörk, hosszú ruhája a kirga és mellénye a lindzsa. Sajátos ékszerük a nyakba akasztható kembős. Ezt a nők ünnepi alkalmakkor menyasszonyi koruktól kezdve hordhatják. A kembős hátra eső részén főleg

csontkorongok vannak széles sorban a derékig. Elöl kétoldalt zsinagra felfűzve felülről lefelé régi gyűrűk hosszú sora következik, majd néhány ezüstveret. Utána előbb szögletes, majd kerek, ékkövekkel kirakott olyanszerű ékszer, mint a honfoglaló magyarok mellkorongja volt. Ez alatt több gyöngysor, majd újra övveret-alakú szögletes és alatta kerek drágaköves ékszer. A sort pirosas bojt zárja le. Különösen szépek a kembős felső harmadá-

Jogur nők ősi mongolos jellegű díszes ruhákban

ban levő ezüstveretek; ezeken stilizált futó állatok (szarvasok, lovak?) és indák láthatók. Az ékszert olyan féle képpen hordták a nők, mint a katolikus papok a stólat; az alsó harmadnyi részt övük —, amely ebben az esetben selyemből vagy brokátból készült — alá akasztották be.

A férfiak viselete: széles karimájú kalap, bő köntösféle, amelyet selyem övvel fogtak össze; az övön szépmívű tórt hordtak. Jobbkezüket —, hogy a tórt vagy a kardot jobban tudják forgatni — általában kiveszik a köntösből.

Mivel az expedíción ruhatörténész-néprajzos nem volt velünk, ezért a viseleteket és az ékszereket — részleteit is — színes fényképeken rögzítettük, de összefüggéseiben nem tudtunk foglalkozni velük.

A nyelv

A jogurok ősi török nyelvet beszélnek; olyan török nyelvet, amely korán elszigetelődött más, nyugatabbra vonult török csoportokétól és nyelvkincsüket fokozatosan mongol, illetve tibeti szavakkal egészítették ki. Nyelvük nyelvtani szerkezete és szavaik zöme török. Nem volt köztünk nyelvész — bár Cey-Bert Gyula jól beszél törökül, így könnyű volt az idősebbekkel való érintkezés tolmács nélkül is. Minden jogur csoportnál sok szót, balladát, történetet vagy mesét rögzítettünk hangszalagon. Fel-tűnt, hogy alapvető szavaik — igék vagy főnevek —, amelyek a legtöbb török nyelvben másként hangzanak, a joguroknál olyan, hogy azt magyar ember is megérti. Így pl. a menni igét a törökök gitmek-nek, a jogurok menné-nek mondják; a dal náluk dalla, a jó náluk jós, a kos kosgár stb.

Nemrégiben megjelent egy jogur-kínai szótár, amelyben a szakemberek a jogurok legfontosabb szavait közkinccsé tették, így nyelvük tanulmányozása megkönnyült. Mivel nyelvészek nem vagyunk, a nyelvészkedés pedig a nem szakember számára könnyen tévútra vezető, így nyelvészkedéssel nem foglalkoztunk.

Viselkedési formák

A népek viselkedési formáinak tanulmányozása elhanyagolt területe a tudománynak, pedig a terepen járó ember tudja a legjobban ennek jelentőségét. Kínai környezetben a magyar ember idegenül mozog, a jogurok sátraiban és tanyáin azonban „otthon” érzi magát. A véget nem érő vendégeskedés, ajándékozgatás, énekelgetés, az emberi büszkeség, az egyenes járás, az őszinteség, az esténként a házak előtt üldögélve való mesemondás, tréfálgatás, az ugyanolyan viselkedési formákra adott ugyanolyan válasznak megnyilvánulásai teszik a „valamilyen” módon való összetartozás érzését. Ha az expedíció tagjai látogatni mentek egy családhoz, ők visszaadták a látogatást, beszéd nélkül is megértettük egymás gondolatait. Ilyenkor óhatatlanul felvetődött bennünk: milyen kár, hogy ilyen esetekben nincsen velünk olyan szakember, aki mindezen megfigyeléseket és „beleérzéseket” („megérzéseket”) szakszerűen, a tudomány nyelvén tolmácsolni tudná.

Kök Tengri táltosai

Vallás, hiedelemvilág

A jogurok múltbeli vallása a tibeti buddhista lámaizmusból és az ősi tengri-táltos világából szövődött össze. A Kínai Népköztársaság megalakulásával a lámaista kolostorok nagyrésze megszűnt és a szerzetesek és kámok működését központi határozattal korlátozták, illetve megszüntették, a vallás gyakorlóit megfélemlítették. Hivatalosan a lámaizmus és a tengri-hit* a babona bélyegét kapta. Különösen a kulturális forradalom (1966–1976) idején történtek hatalmi visszaélések, amelyek a jogurok ősi vallását gyakorlatilag szétrombolták. Ma a helyzet megváltozott és a jogurok szabadon beszélhetnek vallásukról, de a múltbeli megfélemlítések nyomai még bennük élnek. Szerzetesek és tengri-papok már nem járják falukat; egyetlen 65 éves kám él még Dahéban — kínai nevén Hannomkolban.

Az idősebb emberekkel beszélgetve azért, még az említett nehéz körülmények ellenére is nagyon sok érdekes és értékes dolgot megtudtunk a tengri vallás gyakorlatairól.

Jogurul az Isten (mint más török nyelvekben is) Tengri vagy Tenri; ennek etimológiai jelentése magyarul szintén Isten (Es-Tengri = Ősisten; a ri rag, ugyanis az Isten nevét a török népek sohasem ejtik ki rag nélkül). Kök Tengrinek (vagy Kök Tenrinek) is mondják, amely annyit jelent, mint az Ég Ura. Jogurul (és más török nyelven is) kök az eget és a kék színt egyaránt jelenti — nyilvánvalóan ez a mi kék szavunk eredete is. Tenri (Tengri) mellett jó és rossz szellemek is léteznek, amelyek vagy segítenek vagy ártanak az embereknek. Az ártó szellemek közül a következőket említették meg: Csorvás, Fena (jogurul fena rosszat jelent, feltételezhetően a „fene” szavunk eredete) és Kőrmös. Csorvást, Fenát és Kőrmöst a jogurok magyar módra ejtik.

A táltos, vagy jogurul kám a jó és rossz szellemek közbeavatkozása után kapja elhivatottságát és erejét. A jogur kámnak általában egy fölös csontja van, de lehet akár pl. hat ujjá

(polydactylia), dupla szemfoga, és legtöbbször át kell esnie egy komoly betegségen; ezután kezdheti csak el hivatását gyakorolni.

A jogur kám betegségek gyógyításával (állat és ember), jóvendőlésekkel, a jó szellemek megnyerésével és az ártó szellemek semlegesítésével foglalkozik. A kám révülései által lép kapcsolatba a szellemekkel. Révüléseit a jogur tudósítók szerint minden kábítószer nélkül, ének-tánc és dobolás útján érik el. Révüléseiben a kám a jurta közepén elhelyezett lépcsős fára felmászik és közben hívja a segítő szellemeit és hosszasan beszél velük.

A jogur kám hosszú copfot hord, amelybe kék, sárga, piros, zöld és fehér szallagok vannak fonva. Hajában barna sastollak vannak. Hosszú többszínű rojtos köntöserre csengők vannak akasztva. Csizmája farkasbőr. Néhány esetben állatmaszkokat is hordtak. Dohján rajzok: Nap, Hold, csillagok, szarvas (sokszor Nappal a szarvai között), sas, sólyom, farkas vagy lovak.

A jogur tengri-hitnek évente két nagyon fontos ünnepe volt: februárban a Tavasz- vagy Megújulás ünnepe és szeptemberben a Hálaadás, az aratás és a betakarítás ünnepe. Ilyenkor a kám bikát vagy kosokat áldozott fel Kök Tenrinek. Az állatnak levágása után azonnal kivették a szívet és feltették egy emelvényre a szívvvel együtt. A jogurok szerint az állat bemutatása e szívvvel együtt a legméltóbb tisztelet Kök Tenri felé. Ezután az állatot kis darabokra vágták és a kám által gyűjtött gyökerekkel, füvekkel és növényekkel összefőzték üstökben.

Miután megpuhult a hús (gús), az így készített ételt ismét feláldozták Kök Tenrinek. A kám megfújta tülökjét, dobolt és hangosan vontatott énekkel kérte Kök Tenri áldását a közösség összes tagjára. Ezután az étel egy részét, amelyet jogurul sorvának neveznek közösen elfogyasztottak. Majd énekeltek, táncoltak és kölespálinkát fogyasztottak. Háromnapos közösségi ünnep volt ez. Mindezek a megfigyelések tökéletesen megfelelnek nemcsak a néprajz-kutatók által leírt közép-ázsiai török és a mongol ősi vallás-gyakorlatoknak, de a magyar kutatók által összegyűjtött magyar táltos leírásoknak is. Feltételezhető, tehát egy távoli kapcsolat a jogur kámok és a magyar táltosok között. Mindezeket a kapcsolat-lehetőségeket a magyar néprajzkutatásnak a lehető leggyorsabban össze kellene gyűjteni a joguroknál, mert a következő jogur nemzedék nem fog már sajnos semmit tudni a kám-táltosokról.

* A tengri-hit a legősibb ismert egyisten-hit és nem azonos a saman-hittel, lásd még Oldzsasz Szillejmanov kazah írónál: Formás, Kecskemét, 1977 3. és 4. szám (a kiadó megjegyzése).

Népmese — legenda

A jogurok népmeséi és legendái felhasználják a hit és a hiedelemviláguk gazdag jelképrendszerét. A kámfá vagy a világfa jelképe, amely a magyar népmeséink gyakori motívuma (Égigérőfa) fontos szerepet játszik legendáikban, népmeséikben. Ágaik különféle állatok lakják, amelyek szimbolikája a törzsi totemállat-rendszerrel hozható kapcsolatba. Állatpéldatörténeteik gyakorisága színessé és mélyen jelképesé teszi mondanivalójukat.

Szokások: lakodalom, temetkezés

Az 1949 előtti időkben a jogurok hatalmas területeken szétszórva éltek a Csilien- (Mennyei-) hegység magas fennsíkjaiban és a környékbeli Góbi pusztaság művelhető területein. Ebben az időben egy lakodalmi meghívás 8-10 napos utazást is jelenthetett főháton. Így a lakodalmakat is hosszabb időtartamra szabták.

Az ünnepség a völgy házában kezdődött. A kám először állat-áldozatot mutatott be, kérve Kők Tenri és a Szellemek segítségét és áldását az új párra. Kezüket jelképesen kék fonállal összekötötte, jelezve, hogy Kők Tenri elfogadta az áldozatot és most már férj és feleség lettek. Az ünnepi lakoma, a lakodalmi mulatás 3 napig tartott a völgy házában. Utána átment az ünneplő vendégség a menyasszony házához és ott is három napos lakodalmat tartottak.

***

A halottat a kám jelenlétében megmosták, felöltöztették. A kám énekével és dobolásával hívta a segítő szellemeket, hogy a halott lelkét kísérjék el Kők Tenri elé. Majd fehér zsákba tették, amelyet bevarrtak. Külön zsákba helyezték a halott mellé arany- és ezüst pénzeit, kedvenc tárgyait, fegyvereit. Miután eltemették, a sír fölé kövekből egy halmot emeltek. A halomba egy hosszú lándzsát szúrtak, amelyre egy kék és fehér zászlót tűztek. Híradásaink szerint faragott kopjafa-szerű oszlopokat is emeltek, de sajnos erről meggyőződünk ez alkalommal nem sikerült.

A temetés szertartása után a kám állat-áldozatot mutat be a halott lelké másvilági boldogságáért, majd az összegyűlt rokonság megüli a halotti tort. A halott lelkének is felterítenek üres helyet hagyván az asztalnál és az ételeikből-italaikból fel-
szolgálnak neki is.

A levesek népe

A jogur étkezési szokások, — úgy, mint más közép-ázsiai és mongol népek étkezési szokásai — tökéletesen kifejezik a tengrihit alapfilozófiáját, egy kielégítő és állandó szimbolikus egyensúly és harmónia keresése az állat- és növényvilág között. Legjellegzetesebb étkezési szokásaikat legjobban ünnepi ételeik készítése és fogyasztása fedi fel.

A húsokat legjobban szeretik apró darabokra vágva fűvekkel, illatos gyökerekkel, szárított túróval, zöldségekkel összefőzni, mert az ősi tengri-hit szerint a leölt állatoknak is meg kell adni a kellő tiszteletet, és ez így tetszik legjobban Kők Tenrinek is. Az így elkészített ételeknek nagy része bő leves. A jogurok nagyon kedvelik a leveseket. Egyik legfinomabb csipetkés levesüket „szemesnek” hívják. Gasztronómus szemmel ítélve a levesek népének is mondhatnánk őket.

Leveseikbe néha tört piros paprikát is használnak és ilyenkor úgy érzi az ember, hogy egy magyar birkagulyás és hortobágyi öhöm keverékével és ízével találkozott. Még teájukat is levesesen készítik (ez viszont tiszta tibeti hatás); a teába jaktejjet, jakvaját és hántolatlan rozsdat tesznek. Ennek tibeti neve a *campa* vagy *dodzsa*, jogurul: jávoresa. Finom és nagyon tápláló. Ezen élt hajdanán Körösi Csoma Sándor. Az így készített tea kiváló diétetikai összetétele miatt igen tápláló; jól meg lehet belőle élni.

Fontos ünnepi étel a főtt birka vagy a főtt marha. A kis darabokra vágott húsokat pöré hagymával együtt puhára párolják, majd friss fokhagyma gerizdekkel fogyasztják. Felséges lakoma.

Híres lakodalmi ételük a káposztás disznópörkölt. A felvágott vöröshagymát zsírban vagy olajban megpirítják és hozzápirítják a disznóhúst és a feldarabolt káposzta-leveleket. Esetenként tárkonnyal vagy kakukkfűvel, paprikával esetleg gyömbérrel fűszerezik.

Hurkaik — a nancsa — szintén izletesek. Feldarabolt friss birkahúsból készítik, melyet összekevernek tárkonnyal, fokhagymával (esetenként vöröshagymával), birkavérrel és kevés liszttel. A birkahurkát főzik és melegen tálalják.

A jogur konyha további jellegzetessége a résztafélék gyakori használata. Hosszúra vágott léstájk és csipetkék e levesek

A jogurokhoz érve először csöregesánk-szerű, olajban kisütött tésztát adnak a vendégnek

gyakori összetevői. Fokhagymás vagy kakukkfűves birkahússal töltött hús áskáik is jellegzetes készítményeik közé tartoznak.

Szárított apró gömbölykés tésztájuk a targana, amely a mi tarhonyánk távoli unokatestvére lehet. Nagyon érdekes szárított termékük a csuró (vagy csura), amely tehen- vagy birkatúróból készül. A túrót megfőzik, egy kilyukasztott zsákban levegőre teszik, kicsepegtetik és megszártják. Miután a zsákban jól megszáradt, szétmorzsolják és jól szétterítve kiteszik a napra száradni. Az így készített csuró még két évig is eláll és a targanával valamint a szárított hússal együtt a nomád pásztorkodó népek múltbeli fontos ételtartalékai közé tartozott.

A jogurok különben a szárított húsokat hasonlóan készítik a hortobágyi tarisznyás húshoz, amely csikósaink és gulyásaink fontos húskonzerválási és tárolási technikájához tartozott még 30-40 évvel ezelőtt.

A jogurok többsége még ma sem eszik egyáltalán lovat és szamarat, szárnyasokat és halat. A szárnyasok és a halak tabuja a régi lámaista étkezési tilalmak maradandó emléke: „ne egyél

olyan állatokat, amelyek repülnek, vagy a fejük hegyesen végződik!”

Lángosszerű készítményeik is vannak, amelyeket szörmenek neveznek. Mindennapos étkezéshez általában friss teát isznak. Bort nem tudnak készíteni szállásterületeik magassága miatt (3000—4000 méter a tengerszint fölött). Így ünnepeiket köles- és búza-pálinkával öntözik meg. Jogur szokás, hogy a pálinkát egyszerre két kicsi pohárkába töltik és a vendégnek a két pohárkát egymás után meg kell inni. A probléma csak ott kezdődik, hogy ezt a két pohárkát a család és az összegyűlt rokonság összes tagja fel akarja ajánlani a vendégnek a gyermekeket is beleértve. Mivel legtöbbször huszan és harmincan is összegyűlnek egy ünnepi étkezésre, a dupla poharazgatás nagy vigalmak előjátéka lehet. A házigazda mielőtt a pálinkát felajánlja a vendégeknek, egyik ujjával háromszor belenyúl a teletöltött pohárkába és három cseppet permetez az ég felé. A pálinkából először az Ég Urának, Kők Tenrinek kell áldozni. Ez a szokás még ma is megvan, de már vallási jelentését elvesztette.

Létezik-e valamilyen közös kapcsolat a jogur és a magyar konyha között? Minden valószínűség szerint igen. A két nép kulináris alapfilozófiája hasonló. A levesek készítménye, a széleskörű kedveltsége, a pörköltfélék készítése, az apróra felvágott húsdarabok összepirítása hagymával és más növényekkel, a tésztafélék általános kedveltsége és széleskörű készítménye, a szárított tészták (targana) és húsaik igen hasonlóak a Kárpát-medencében élő magyarokéhoz.

Itt talán külön meg kell említeni a csurót, vagyis a szárított túrót, amely egyik legérdekesebb „felfedezésünk” volt. Ez roppant ügyes konzerválási módja a tejtermékeknek. Valószínűleg megvolt már távoli magyar őseinknél is, de készítményük később feledésbe ment. Érdekes lenne utánakutatni, hogy mi lehetett régi magyar neve. Amíg meg nem találjuk eredeti nevét, nevezhetjük mi is csurónak, ki tudja, talán ősi magyar neve is így vagy hasonlóan hangzott.

Nem szokásos fejezete egy nép leírásának az ételtörténet. Hogy erre különös hangsúlyt fektettünk, annak egyik oka az, hogy egyikünk (Cey-Bert Gyula) ételtörténész. Megfigyeléseink szerint egy nép ételkultúrája gyakran tovább nyomom követhető, mint nyelve és foglalkoznunk kell ezzel még akkor is, ha még nincsenek hazai szakembereink ezt illetően és, ha még nincsen elegendő összehasonlító anyagunk.

Az ősök és az ősi föld tisztelete

A szülők, a nagyszülők, az ősök és a történelmük hőseinek tisztelete a jogur társadalom és a jogur nemzeti továbbélés legfontosabb biztosítéká volt. Az anya (ana), az atya (ata), a nagyszülők nagy tiszteletben részesültek a jogur családban. A fiatalabb nemzedék nem vitatta negatív módon és nem állt ellen következetesen szülei vagy nagyszülei kéréscinek és utasításainak. A nemzedékek harmonikus egymás mellett élése, az idősebbek tisztelete biztosította a jogur társadalom belső harmóniáját és egységét.

A történelmük nagyjaira felnéztek és hősi példájuk büszkeséget és erőt adott a jogur népnek, hogy a legnagyobb nehézségek árán is küzdeni tudjon nemzeti léte fennmaradásáért. Az i.sz. VII. században a legendás Buza (Busza) vezér vezetésével a jogurok nagy hírnévre és megbecsülésre tettek szert a türk törzsszövetség népei között. Buza vezér győzelmei (627-ben tízszeres túlerővel szemben diadalmaskodott) és más jogur kagán dicső példája több, mint egy évezredig táplálta a jogur nemzeti összetartás és nemzeti érzés lángjait.

Buza vezér utódai a Góbi sivatag délkeleti részére költöztek a VIII. században és a Csilien- (Mennyei-) hegység füves fennsíkjain a történelmi Kanszó (Kanszu) vidékén országot alapítottak. Később a történelem viharai kétszer is kényszerítették a jogur népet országának elhagyására, de mindkétszer — ha századokba került is — összeszedték magukat, mert jogur büszkeségük nem bírta el, hogy ősapánk földjét idegenek uralják.

Így 872-ben és 1446-ban második és harmadik alkalommal kemény harcok árán visszafoglalták országukat és elűzték az idegen bitorlókat. Így tehát a jogurok háromszor foglalták el országukat — három vagy hármás jogur „honfoglalásról” beszélhetünk.

Az ősök tisztelete, az ősi jogur föld szeretete adta a jogur népnek azt az energiát, hogy diadalmasan kerüljön ki történelme legnagyobb viharából és így, mint nemzeti egység éljen tovább.

A Kínai Népköztársaság kikiáltása után újraértékelték a jogur történelmet és hőseik nagyrészét feudalista zsarnokokká változtatták (degradálták). A jogur hősök helyét kínai felkelők nagy alakjai foglalták el. Buza vezér és más jogur hős helyét Sztálin és Mao Ce-tung foglalták el. A jogur történelm és tör-

Jogur nők ünnept viseletben Kan Lou közelében

ténelmi hősök lerombolásával kitépték a jogur nép éltető gyökereit, és ezzel elveszték a jogurok daliás büszkeségének és nemzeti érzéseit tápláló nedveit. Ezért most a jogur nép, mint nemzeti és kulturális egység eltűnőben van. A felnövekvő új nemzedék már asszimilálódik a kínai társadalomba.

A következő évben megkíséreljük újra e területre eljutni. Kínai közmondás szerint, ha először megy az ember valahova, vendég, ha másodsor, barát és ha harmadszor, akkor már egy a közük valók közül. Többször — sokszor — kellene e területre visszamenni, hogy egy eltűnőben levő nép utolsó nyomain az emberiség és saját népünk őstörténete számára megmentsük.

1988 májusában a Dzsungár-medencében Úrümcsitől keletre, Qitai városka mellett két kilométernyi hosszúságban olyan sziklarajzok kerültek elő, amelyek szarvasokat, farkasokat, lovakat, párdücsöket, sasokat és embereket ábrázolnak. A lelet megtaláló régész — Binghua Wang — szerint a rajzok 2000-2100 évesek és biztosan hsiungnu — „hun” — művészek készítményei; vezérek, vadászatok, áldozatok és harcok szerepelnek ezeken az egyedülálló alkotásokon. Anyagi feltételek mellett lehetőség volna arra, hogy mi magyarok dokumentáljuk és publikáljuk a nagyvilág felé ezt az őstörténetünk számára is egyedülálló leletegyüttest.

Ugyancsak lehetőségünk volna arra, hogy Csilien-hegységi és Minghua-i jogur települések közötti területen levő ugyancsak hun ún. „Tevevárát” is feltárjuk. A szakemberek ezt az erődítményt — amelynek még másfél méteres felmenő falai állnak — is

az időszámításunk kezdete körüli időre kelteztek. Eddig még egyetlen Kína területén levő hun települést vagy várat nem tártak fel. Ennek is csak anyagi vonzata lenne, mert a kínaiak szívesen adnák a munkát magyar szakembereknek.

Franz Talleyrandtól kérdezte Napoleón, amikor 1805-ben Magyarország határához ért: „Hát a magyarokkal mit tegyünk?” Talleyrand így válaszolt: „Ez a nép büszke ősiségére. Vedd el a múltját és azt leszel velük, amit csak akarsz!”

A joguroknak megszűnt a múltja; jelenleg még vegetálnak, de hamarosan teljesen beleolvadnak környezetükbe. Úgy tűnik, hogy a mi múltunk is veszít-kopik. A jogurok láttán saját jövőnk rémképe sejtik fel az emberben, mégha a körülmények és a nagyságrendek nem is ugyanazok. A múlt században nyelvészeti feltételezések alapján elvették múltunkat, amelyre felnéztünk, büszkéek voltunk és amelyből ha kellett erőt tudtunk meríteni. Cserébe olyan „múltacska” kaptunk, amely nem mondható nagyra, de nem is fedi hagyományainkat, legkevésbé a magyarság biológiai összetételét. Finnugor — török háborúval alacsonyodott nagy és hősi múltunk és konferenciákon íróasztal mellett született tézisek és direktívák döntik el őstörténetünket, ahelyett, hogy a megfelelő területeken tényadatokat és bizonyítékokat gyűjtenénk még addig, ameddig lehet. Mert, ha ez is megszűnik, akkor valóban mi sem leszünk különbek azoknál a népeknél, akik ideológiai alapon döntik el, hogy kik az őseik.

Megdöbbenő negatív élmény volt személyesen látni, amint a jogur nép elvesztette — és szemünk láttára veszté el — tartását és büszkeségét. Az ő életük és sorsuk megpecsétlődött. A huszonegyedik óra után kerestük fel őket. Óhatatlanul is párhuzamot kell látnunk az ő sorsuk és a magyarság sorsa között, bár mi éppen csak, hogy a huszonegyedik óra előtt állunk. A mi ősi büszkeségünk és tartásunk is megtépződött — gondoljunk csak a szándékos gyermektelen házasságokra, az önként vállalt egykékre és a nemzetközi első- vagy előkelő helyen álló abortuszok, alkoholfogyasztás, a válások számára vagy az öngyilkosságok arányára. Nem olyan tragédia az, ha egy nemes fa egy-két évig nem hoz gyümölcsöt. Ha gyökerei mélyek, van mivel éltető nedvességet szívjon, képes arra, hogy tovább — vagy újra — élni tudjon. De ha a gyökerei is kiszáradnak, az a fa halálra van ítéelve. A sors keze menthetetlenül kivágja az elszáradt gyökerű népeket a népek erdejéből.

A sárga jogurok „kembős” ékszere

Dr. Badiny Jós Ferenc

a Buenos Aires-i Jezsuita Egyetem közel-keleti kultúrák története és sumir nyelv professzorának hozzájárulása

Igen nagy örömmel vettem kézbe prof. dr. Kiszely István levelét, az alábbi — és igen megtisztelő — kérelemmel:

„Itt mellékelek vagy tíz képet. Egy jogur kembős-ékszer részletei ezek. Mivel nem vagyok művészettörténész, így nem tudom kiértékelni ezeket. Ha úgy látod, hogy van jelentősége — szeretném, ha a mostani utamról való részletes beszámolóba a Te szöveged is belekerülne.”

Mivel magam sem vagyok művészettörténész, be kell vallanom azt, hogy jó két napon keresztül nézegettem a „kembős” ékszer részlet-darabjainak színes fényképeit és barangoltam a hosszú évtizedek tanulásának és kutatásának berkeiben, hogy hova is illeszem őket...? Ugyanis prof. dr. Kiszely csak rövid ismertetéssel kísérte a nekem küldött képeket. Így írja:

„Ez az ékszer, amit a Csilien-hegységben és Minghuában élő jogurok hordanak, az asszonyok nyakában van. Ez a példány, melyről a képeket küldöm, éppen egy muzeális darab. Legalább 300-400 éves, de lehet, hogy több is, mert igen kopottak rajta a gyűrűk. Úgy hordják a lányok — menyasszony kortól kezdve — a nyakukban, mint egy római katolikus pap a stólát. Legfelül a nyakuk körül van vagy 50-50 régi gyűrű. Ez alatt egy szögletes, majd kerek ékszer — olyasmí, mint a honfoglaló magyarok mellkorongja — aztán néhány ezüstveret ezekkel az indákkal, aztán megint egy szögletes és egy kerek ékszer, majd újra ezüstveret és a végén egy piros bojt. Az ékszert olyasféléképpen hordták a nők, hogy az alsó harmadnyi részt — a selyemből, vagy brokátból készült — övük alá akasztották be. Különösen szépek a kembős felső harmadában lévő ezüstveretek, melyeken stilizált futó állatok (szarvasok, lovak) láthatók.”

Az 1988. év májusában, Clevelandban megtartott II. Nagy Szittya Történelmi Kongresszuson résztvevő előadók abban állapodtunk meg, hogy a magyar őskutatásban mindenki szakmája és legjobb tudása szerint igyekszik majd a jövőben közreműködni. Így indítottuk el prof. dr. Kiszely István kiváló antropológusunkat harmadik kínai expedíciójára is. Most, hogy visz-

szatért és a gyűjtött anyag kiértékelésére szólít, igyekezem én is eleget tenni az ígéretnek. Leírom tehát meglátásaimat akkor is, ha eredetben nem láthatam a „kembös”-t és akkor is, ha művészettörténész sem vagyok.

Szemlélődésem első eredménye ugyanis az, hogy ezt a Kína sarkából nyugodtan mondhatjuk, hogy „az Isten háta mögül” — előkerült ékszer nem lehet a művészettörténész racionális módszereivel vizsgálni, hiszen az egyes darabjainak részletei visszanyúlnak abba — a valóban őstörténeti időbe — amikor még az emberi élet felismerő módszere nem a logika, hanem a „misztika” volt. Abba az időbe, amikor a hiedelemvilág az intuíció útján sokkal hamarabb találta meg az Istent és sokkal közelebb került. Hozzá, mint a mai ember, az örökös „ok és okozat” összefüggéseit kereső és mindig kételkedő szándékával.

A misztika a jelképek (szimbólumok) világa, melyek némák maradnak akkor, ha profán kezek érintik, de sokat mondanak a beavatottnak. E szimbólumok azonban mégsem némák, mert szorosan hozzájuk tartozik a mondák, a regék világa, ahol megtaláljuk a misztériumok csodáit. A hiedelem-világ szent hagyománya ez. Benne van a múlt és a jövő is, mert — ha elvész a mondavilág, elfelejtődnek a misztika-szülte regék — vele pusztul a nép is.

Igen hiányolom tehát a „kembös”-höz tartozó hiedelmet. A „mesét”, mely a nép ajkán élve kíséri. A szertartás leírását, melylyel a menyasszony nyakába teszik legelőször. A gyűrűk mennyiségének, sorrendjének, illesztésének szokásait, A gyűrűk jelentését... A különböző alakú ékszerek nevét, illesztési sorrendjük szabályait és elsősorban azt, hogy mit jelent a jogur nyelven az a szó: *kembös*?

A rövid es szószavú felvilágosításhoz alkalmazkodva és azt támaszul használva kell elindulnom. Szemlélődésemben azonban meg kell tartanom azt a tervszerűséget, mely végülis majd elfogadható megfejtéshez vezet. Kezdem tehát így:

Böngészés a kembös szó körül

Ha tudnánk, hogy magyarul mit is jelent a jogur „kembös” szó, nem kellene lefolytatni ezt a böngészést. Kiértékelésem azért talán mégis hasznos lesz, mert majd a 4. expedíció le fogja ellenőrizni itteni adataim értékét. Azt, hogy azonos módon találják-e meg a joguroknál, vagy nem.

A „kembös” szó értelmezéséhez engem dr. Kiszelynek az a közlése vezetett, hogy azt a menyasszonykortól — stólaszerűen — viselik a nők a nyakukban.

A hangsúly itt a stóla-szerűsége van.

Tudjuk azt, hogy a kereszténység kisajátította a régi népek örökérvényű szokásait és azokat saját kánonjába illesztette. Hát a „stóla” is ilyen. Ha egy római katolikus pap polgári öltözetben stólát borít magára, minden papi funkciót elvégezhet, mert a stóla a „beavatottság” jelképe. Az Isteni litkok ismeretének hirdetője visszavonhatatlan felhatalmazás az Istentől kapott hivatás teljesítésére.

Huszonkét évig tanítottam a Buenos Airesi Jezsuita Egyetemen a közel-keleti kultúrák történetét és a sumir nyelvet. Kutatásaim során igen sok adatot találtam arra vonatkozólag, hogy a Pártos Birodalomban (i.e. 256—i.sz. 250) kialakult manicheus vallás innen Kína belsejéig eljutott akkor, amidőn a hatalomra jutott sasanida-perzsa uralom üldözni kezdte a manicheusokat és templomaikat elpusztította, követőit gyilkolta. (A pártos királyi leszármazottat — az „ARSÁK”-házból származó MANI-t is kivégezték.) Én úgy látom, hogy a menekülő manicheusok neveztek magukat „ui-gur” néven. Ugyanis ettől az időtől kezdve jelennek meg az uigurok, vagy jogurok Belső-Ázsiában és Kína belsejében. Azért nyúlok a „kembös” szó értelmezésénél a sumir nyelvhez, mert 500 éven keresztül Mezopotámia a Pártos Birodalomba tartozott és a pártos uralkodók ápolták a sokezeréves — ma sumirnak nevezett — hagyományait.

Így a mai jogur *kembös* szót a sumir *kim-bu-us* — ötezer év előtti elnevezésben látom, ami nyugodtan kiejthető *kimbös*-nek, mert a sumir BU₄ (L. 511.) szóban az „U” magánhangzót a mai tudósok jelölik a „negyedik” u-nak. Ez a jelzés feltételezi egy másik magánhangzó itteni létezését és ez feltétlenül az „Ö”. Ugyanis e szó jelentése *forrás, hő vizű forrás* ... tehát mindenképpen „bő”. Ennek a jelnek (ékjelnek) Istenre vonatkoztatott változata azonban az „ösvizet” jelenti. A sumir Teremtés Történetben az „öszanya” — MAMMU is ezzel az ékjellel van írva. A „BŐ” ékjele tehát elvisz minket az Isten-Anyá tiszteletéhez, melyet megtalálunk a Pártos Birodalomban, a manicheus vallásban is, ahol a vallás Istenasszonya: ANAHITA. Szent állata a fehér kócsag.

Nézzük most, hogy mit jelent a *kim*, vagy *kem*...? (L. 440.) Jelentése: *ritus*, azaz „szertartás”. A KIM-BŐS, vagy KEMBŐS

sumir nyelven tehát az „Istenanyához vezető beavatást (szertartást)” jelenti azzal a mitológikus tartalommal, hogy „a beavatott ágyékának forrásából nemzedékek származnak.”

Igy jutunk el a jogur kembös ékszerrel a mi TURULMONDÁNK-beli Emese álmához, akinek BÖS forrásából fakadt Nemzetünk.

Aki a KEMBÖS-t viseli, az már „beavatott” az Anyaistennő munkájának, vagyis az életadásnak, a folytatásában.

Ezt a hivatástudatot jellemzi az ékszer viseleti módja is. A felsőtesten, tehát az asszony öve fölött *csak* gyűrűk vannak, míg az öv alatt – az alsótesten, a „forrás” környéke ékszerekkel van körülakva. Az anyai hivatás felmagasztalása ez, amit talán a mai anyagi, korrupt és erkölcstelen világban kevesen értenek meg. De esodálatosnak mondható ez az őstörténeti adat. Csodálatos az, hogy az i.sz. 4., de talán már a 3. évszázadtól kezdve, a régi Pártos Birodalom most már sasanida-perzsa területté vált vidékéről észak felé menekülő manicheusok magukkal vitték vallásuk Istenasszonyának tiszteletét és vallásos hiedelmükben megtartották. És megtartották azok is, akik Kelet felé és azok is, akik Nyugat felé indultak. Amikor a Kelet felé tartókat emlitem, ezekre a sárga-jugarokra (ui-gurokra) gondolok és a Nyugat felé tartókban a Kárpátmedencébe már 560 körül beérkezett véreinkre fut vissza az emlékezésem, akik magukkal hozták Boldogasszonyunkat mind a hét lányával. Tudom, hogy elődeink népi ötvözete többretegű, de egyik – és jelentős – összetevőjét a Pártos Birodalomból jött hunavarnak nevezett nép képezi, hiszen azért nevezik a nyugati krónikák a Kárpát-medencei megtelepülteket legtöbbször *pártosoknak*.

A most megtalált anyagi kultúra leletei is bizonyítják az uiguroknál is és hazánk hajdani népelődeinknél is az Isten-Anyá tiszteletét. Itt pedig azokra az egyszerű, közismert és minden népi hímzésen, kézimunkán megtalálható, gyönyörű „tulipánokra” gondolok, melyek a mai napig megmaradtak. Ezek nem egyszerű díszítések, hanem magának az Isten-Anyának sokezeréves jelképéként őrizte meg a néphagyomány az uiguroknál is és a mi népiünkönél is. Dr. Bobula Ida kutatta ki és írta le ezt a régi szimbolizmust a következő képpen:

„Az égi Istenek összevont jelvénye: függőlegesen egymás fölé helyezett rozetták, a félhold és tulipán, számos példányban került elő a nagy szittyá népnek, a párthusoknak Hatra nevű városá-

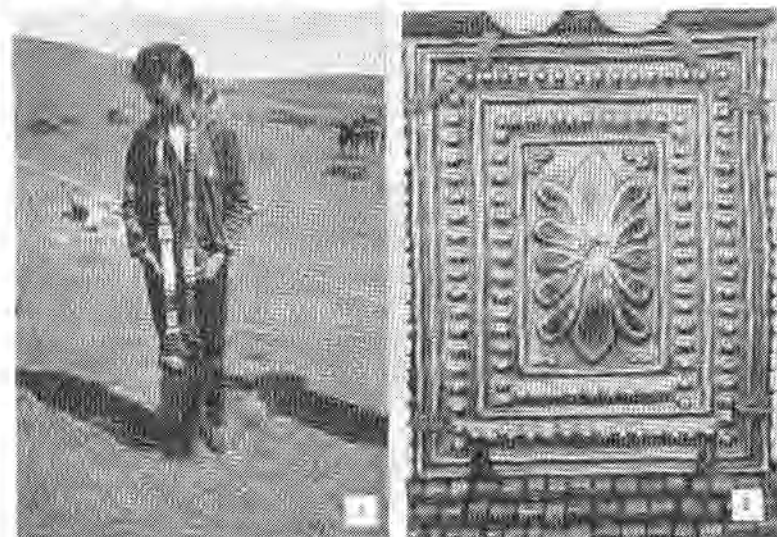
ból... A tulipánforma az Élet Nagyasszonyának címere, a szivalak Dar-Mahnak, a Csodafiúszarvasnak emblémája.” (A sumir–magyar rokonság c. könyvének 72. oldaláról idézve.)

Vizsgáljuk meg tehát azt, hogy mit mutatnak

A kembös ékszerei a szimbolizmus tükrében

Ha megnézzük az 1. sz. képet, láthatjuk, hogy a *kembös* miképpen van a nyakba akasztva. A gyűrűk alatti első ezüstlemez, mely a rituális hordásnál az öv fölé kerül, egy kiterített tulipán szimbólumát mutatja. (2. kép) Ez után következnek a *kembös-ön* a négyszögletes és a kerek ékszerek úgy, miképpen azt dr. Kiszely ismertetésében közli.

A kerek ékszerek: mind rozetták. Igen régi, sokezeréves hagyományt tükröznek. Vizsgálódásunknál most nem az a fontos, hogy a szimbólum tartalmi jelentésének tudata megtalálható-e ma a tulajdonosánál, hanem a szimbólumok megőrzésén van a hangsúly. Ezeknek meglétele ugyanis bizonyítja egyrészt a hagyomány mezopotámiai eredetét, másrészt az ősvallás Istenasszonyának valamikori, vagy talán még mostani tiszteletét is. Ezt majd a következő expedíciónak kell kikutatni. A kerek ékszerek mindegyike rozetta, mely a datolya-pálma virágából eredő szimbólum és az Isten-Anyától eredő megtermékenyítés törvényére

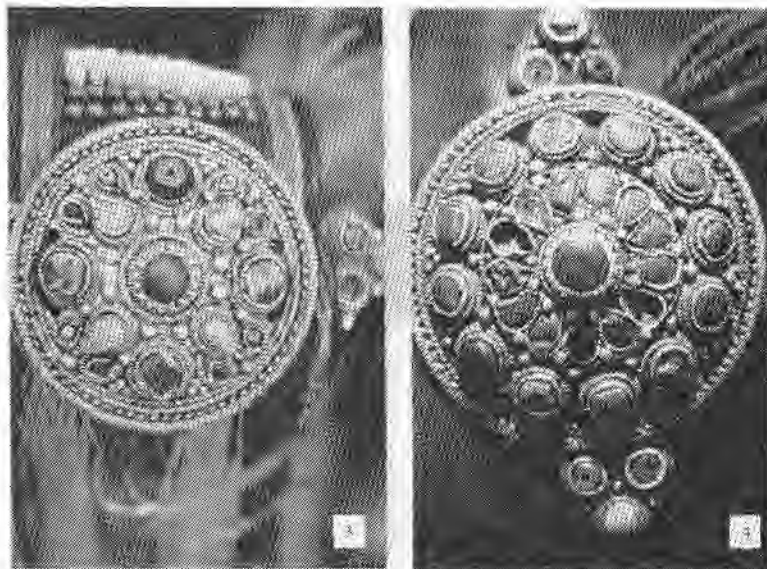

utal. Ezt itt nem tudom részletesen kifejteni, mert mindez — a bizonyító adatok felsorolásával megtalálható „Az Ister-Gami Oroszlánok Titka” c. könyvben. Nagyon érdekesnek látom azonban azt, hogy a *kembös* ékszerei között háromféle rozetta típust fedezhetünk fel:

1. A „nyolclevelű” pálmavirágra emlékeztetőt (3. kép). Ez a legrégebb rozetta-szimbólum, mely a sumír ősvallás vénuszi kalendáriumának misztériumát is kifejezi. Az ékszer mai kiértékeléséhez tudni kell a mai uigurok hiedelméből azt, hogy időszámításukhoz milyen kalendáriumot használnak és csillagismeretüket is fel kell deríteni. (Fontos lenne ebbeli hagyományait megismerni.)

2. A többlevelű rozetta, melyet 12 ékkő vesz körül — már jelzi a 12 hónapos időszámítást, tehát az igen régi hagyomány felejtésével, már nem a régi hiedelem tudatos alkotása. Mind a kettő azonban tanúsítja az Isten—Anya, vagy a Termékenység Istennőjének tiszteletét. (4. kép)

3. A hármas egységbe összekapcsolt „forgó-rozetták”. (5. kép) A 3-6-9 számok összefüggéséből eredő szám-misztika „szentháromsága”. A mindig a „harmadik” napon új életre kelő Istenfiú (Dumuzi-Tammuz, Osiris, Jezus), a „hatos” számmal

jelzett Isten-Anya és a „kilences” Nap-Isten által törvényesített „örök élet” folyamatának jelképe. Csak olyan hiedelemben található, ahol a hívők imája a „MI Atyánk és Anyánk”-hoz szól, mert az Anya-Isteni Teremtő Erő nélkül nem szülehet új élet.

Igen csodálatosnak vélem, hogy ez a jogur nép megőrizte ezeket a mélyértelmű szimbólumokat. Biztosnak veszem, hogy mai hiedelemvilágukban még mindig él az Isten-Anya tisztelete, mert a hármas rozetta az „örök-élet” szimbóluma.

Ezek után vizsgáljuk meg azt, hogy milyenek

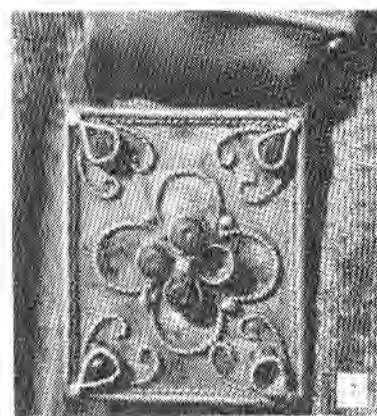
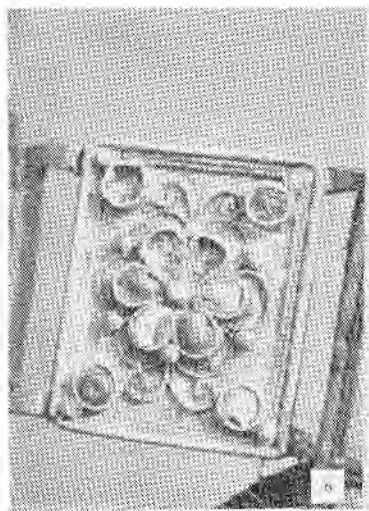
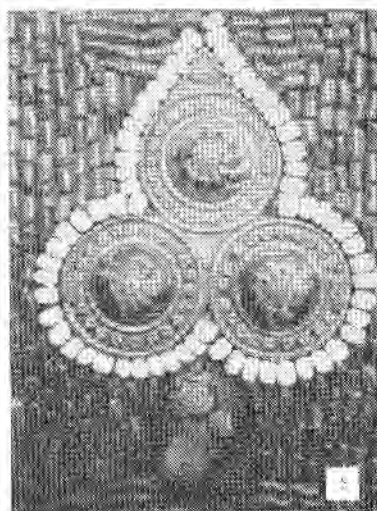
A négyszögletes ékszerek

Itt is háromféle a szimbólumos kifejezés.

1. A „hatlevelű” pálmavirággal fejezi ki az örökkévaló Termékenység Isten-Anyját a 6. képen bemutatott ékszer. A négyszögletes forma mindenkor a Nap-Világát jelképezi. Benne a „hatos” számmisztikára alapított jelkép, a „hat” levelű pálmavirág, magát az Isten-Anyát szimbolizálja.

2. Lényegesen különbözik ettől a „négyzetes” és „négyes” felépítésű ékszer (7. kép), ahol a stilizált és négy ékköves kereszt a Nap-kultusz hiedelemvilágának kifejezője. A sarkokon látható „szív-emblémák” — a már említett Csodafüű-szarvas kifejezői a mitoszi történes szimbolizmusában. Ez az ékszer jelzi azt, hogy a téli napfordulót ünnepli az a néphít, amelyik ezt az ékszert készítette.

3. Az utolsónak bemutatott négyszögletes ékszer (8. kép) a „kilences” számmisztikai ábrázolást tükrözi. A közepén lévő ékkövet a négy sarokban övezi egy-egy drágakő és a külső sarkokon az ötlevelű rozettát látjuk, melyek a Szűz-Anya pentagrammjának virággá változott ábrázolásai. Ahogyan a vénuszi pentagram csücsai között kilenc holdfordulós időszakot mutat a Vénusz szinodikus ritmusa, ugyanúgy az ötlevelű rozetta minden levele között is egy új élet misztériuma lakozik. Öt ékkő és négy rozetta a Napkultusz „kilencese”, de ez a szimbólum a Nap-erőnyben benne foglaltnak mutatja az Atya-Isten és az Anya-Isten együttesét. Csodálatosan megtartotta ez az ékszer az igen régi és sokezer éves sumír hagyományt. A rozettákat összekötő vonaldíszek megtalálhatók a Louvre múzeumban kiállított pártosásánida stukkóban és így ékes útjelzői az uigurok vándorlásának.

Befejezve ezt a rövid ismertetést, kérem dr. Kiszelyt arra, hogy a legközelebbi expedíciója alkalmával ellenőrizze le adataimat a jugarok hitvilágából még megtalálható részletekkel. Ne térjen ki kérésem elől azzal, hogy szakmája az antropológia. A csontokon valamikor emberi test volt és a testben mindig ott él a *Lélek*. Aki akar, lát a Lelkével is és a hagyománykeresés, a hiedelemvilág kutatása Istenes munka is. Az emberek között pedig keresse az ötvösöket, akikben talán még él a táltosi erő. Az ismertetett szimbólumok erre utalnak és kizárnak minden sámánizmust.

